

WIESŁAWA PRZYBYLSKA-KAPUŚCIŃSKA

SEKTOR PAŃSTWOWY A SEKTOR PRYWATNY W GOSPODARCE FRANCJI

We współczesnych krajach kapitalistycznych wysoko rozwiniętych własność prywatna przestała być jedną z najważniejszych form własności. Utrzymała swą dominującą rolę w gospodarce, ale obok niej — na szerszą skalę — pojawił się po II wojnie światowej inny podmiot własności. Jest nim państwo — zbiorowy kapitalista, w którego rękach znajdują się nie tylko szkoły, szpitale, drogi i mosty, ale również przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe różnych branż.

Występowanie obok siebie dwóch odmiennych form własności: prywatnej i państwowej, nasuwać może pytania dotyczące oceny znaczenia każdej z nich w strukturze społeczno-ekonomicznej kraju, a także ich wzajemnych powiązań. „Upaństwowienie” kapitalizmu, które dokonało się w latach powojennych, polegające na zwiększeniu udziału państwa w przejmowaniu i redystrybucji dochodu narodowego, a także ustalenie trwałego miejsca przedsiębiorstw państwowych w strukturze gospodarki kapitalistycznej stworzyło realne szanse dla silniejszej i bardziej zdecydowanej ingerencji państwa w życie gospodarcze. Dzięki uzyskanej gestii nad gałęziami znacjonalizowanymi, a także poprzez ich rozwój państwo uzyskało możliwości stymulowania rozwoju sektora prywatnego i gospodarki jako całości¹ — drogą bezpośrednią bądź pośrednią.

Francja jest jednym z wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych gdzie własność państwowa zajmuje poczesne miejsce, stąd wybór tego kraju — jako *case-study* jest w pełni uzasadniony. Ponadto struktura sektora państwowego funkcjonującego w innych krajach kapitalistycznych jest zbieżna bądź zbliżona do francuskiej przedsiębiorczości państwowej.

I. MIEJSCE SEKTORA PAŃSTWOWEGO W GOSPODARCE FRANCUSKIEJ

W początkowym okresie powojennej odbudowy i rozbudowy przemysłu przedsięwzięcia sektora państwowego miały istotne znaczenie dla gospodarki, szczególnie biorąc pod uwagę wielki plan modernizacji i reali-

¹ Por. J. Grzywicka, *Problemy planowania gospodarczego we Francji*, Ekonomista 1959, nr 3.

zowane przez przedsiębiorstwa państwowe programy inwestycyjne. Bardzo duży ciężar rozwoju gospodarki dźwigała na swych barkach przedsiębiorczość państwowa, realizując około 45% ogółu inwestycji. Odbudowa podstawowych dziedzin przemysłu, stwarzających bazę wyjściową do dalszego rozwoju, takich jak przemysł wydobywczy, energetyka, telekomunikacja, transport spoczywała w rękach sektora państwowego.

W chwili obecnej, gdy po latach odbudowy gospodarki przez własność państwową nastąpiło silne ożywienie działalności prywatnych wytwórców, a jednocześnie dziedziny opanowane przez sektor państwowy nie uległy większym zmianom — znaczenie przedsiębiorczości państwowej we wzroście gospodarczym zmieniło się. W 1972 roku udział inwestycji przedsiębiorstw państwowych w łącznych inwestycjach przedsiębiorstw niefinansowych² we Francji wyniósł 23%. Zrealizowały one jednocześnie 6,3% obrotów ogółu przedsiębiorstw niefinansowych. W sektorze państwowym pracowało około 12% zatrudnionych w gospodarce przedsiębiorstw (niefinansowych poza rolnictwem).

Trzy wyżej zaprezentowane wskaźniki mają jednak tylko charakter „sygnalny” i ich wymowa jest ograniczona. Na ich podstawie trudno było by wyrobić sobie opinię o faktycznym znaczeniu przedsiębiorczości państwowej w gospodarce. Nieco szerszy pogląd na te sprawy daje tabela 1.

Tabela

Miejsce przedsiębiorstw państwowych w gałęziach gospodarki francuskiej

Znaczenie produkcji przedsiębiorstw publicznych w produkcji globalnej	Sytuacja	Gałęzie
Więcej niż 80 %	monopol	Przetwórstwo tytoniu i zapalki, węgiel kamienny, węgiel brunatny, brykiety, gaz ziemny, elektryczność, dostawa gazu, usługi telekomunikacyjne.
40 - 80 %	bardzo ważna	Produkty koksownicze, samowypożarzenie mechaniczne i elektryczne, produkty konstrukcji lotniczych, zbrojeniowych i zaopatrzenia zapasów, różne minerały, transport drogowy, lotniczy i morski.
20 - 40 %	ważna	Nafta, samochody, chemia nieorganiczna, służba zdrowia.
5 - 20 %	drugorzędna	Urządzenia gospodarstwa domowego, chemia organiczna, budynki, usługi mieszkaniowe, usługi na rzecz przedsiębiorstwa, roboty publiczne, inne środki transportu.

Źródło: Economie et Statistique 1969, nr 6, INSEE, s. 34.

² Przedsiębiorstwa niefinansowe (określenie stonowane w statystyce francuskiej) obejmują wszystkie rodzaje działalności gospodarczej — przemysłowej, usługowej i handlowej spoza administracją i sektorem bankowo-finansowym; przytoczone dane zaczerpnięte zostały z rachunkowości społecznej we Francji.

W dziedzinach całkowicie zrationalizowanych przedsiębiorstwa państwowe mają pozycję monopolisty. W pozostałych przypadkach, w zależności od sytuacji w konkretnej branży, działalność sektora państwowego może mieć charakter konkurencyjny w stosunku do firm prywatnych, bądź też komplementarny, towarzyszący przedsiębiorczości prywatnej. Analiza rodzajów działalności sektora państwowego i przypisanie ich do jednej z trzech wyżej wymienionych sytuacji prowadzić może do interesujących wniosków. Dla ilustracji powyższych faktów posłuży tabela 2.

II. MONOPOLISTYCZNA POZYCJA PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH

Do pierwszej grupy przedsiębiorstw państwowych, które znajdują się w sytuacji monopolistycznej i gdzie własność państwowa ma zdecydowaną przewagę należą: przemysł wydobywczy (głównie górnictwo węgla kamiennego), produkcja i dostawa elektryczności, gazu i wody oraz telekomunikacja.

Przynależność tych właśnie branż gospodarczych do sektora państwowego nie jest bynajmniej dziełem przypadku. Rozwój własności państwowej odbył się przede wszystkim drogą nacjonalizacji firm prywatnych. Kapitał prywatny bardzo łatwo i bez sprzeciwów zgodził się na upaństwowienie elektrowni, gazowni, kopalni węgla czy transportu kolejowego (quasi-monopol). Inne były bowiem powody utrzymania w rękach prywatnego przemysłu kluczowego, handlu czy usług, a innymi względami kierowano się nie oponując przy upaństwowieniu wyżej wspomnianych dziedzin.

Kapitał prywatny jeszcze w okresie międzywojennym osłabił działalność eksploatacyjno-inwestycyjną w energetyce, górnictwie i transporcie kolejowym, ponieważ te dziedziny charakteryzowały się niską rentownością bądź były wręcz deficytowe. Niejednokrotnie kapitał trwały tych dziedzin nie był amortyzowany. W wielu przedsiębiorstwach prywatnych istniejący stan techniczny wymagał gruntownej modernizacji procesu produkcji, zakupu maszyn i urządzeń, co wiązało się oczywiście z dużymi nakładami inwestycyjnymi. Wszystkie wspomniane względy nie sprzyjały dalszemu utrzymywaniu zakładów w rękach prywatnych. W związku z tym, rozwój dziedzin zaniedbanych bądź porzuconych przez kapitalistów został przeniesiony na barki państwa poprzez nacjonalizację. Prywatni wytwórcy zdawali sobie doskonale sprawę z faktu, że przejście tych dziedzin w gestię państwa zmusi je, nie tylko ze względów prestiżowych, do rozbudowy i unowocześnienia poszczególnych przedsiębiorstw. Dziedziny znacjonalizowane były bowiem podstawowymi dla dalszego rozwoju całej gospodarki, stworzyć miały nową infrastrukturę. Kapitaliści liczyli nie tylko na stworzenie przez sektor państwowy przedpola dla ich dalszych przedsięwzięć poprzez rozwój tzw. bazowych dziedzin

Tabela 2

Inwestycje i obroty przedsiębiorstw państwowych niefinansowych we Francji

Sektory działalności gospodarczej	Inwestycje w 1970 roku			Obroty w 1969 roku		
	wartość w mln FFr	udział w inwestycjach łącznych sektora państwowego w %	udział w łącznych inwestycjach przedsiębiorstw prywatn. i państwowych niefinansowych w %	wielkość obrotów w mln FFr	udział w całkowitych obrotach sektora państwowego w %	udział w łącznych obrotach przedsiębiorstw prywatn. i państw. niefinansowych w %
Przemysł rolno-spożywczy	107	0,3	1,6	6772	6,5	6,6
Przemysł wydobywczy	973	2,9	97,4	5341	5,1	95,5
Elektryczność, gaz, woda	7750	22,8	96,9	19272	18,6	87,1
Gaz naturalny, ropa naftowa	345	1,0	8,5	2329	2,2	4,1
Przemysł samochodowy	1437	4,2	29,6	8780	8,5	21,1
Przemysł lotniczy, stoczniowy, zbrojeniowy	427	1,3	41,1	6792	6,5	43,3
Chemia	3529	10,4	32,5	4592	4,4	7,9
Poligrafia	9	0,0	0,6	189	0,2	0,9
Transport	5824	17,1	61,0	19469	18,8	36,3
Telekomunikacja	4160	12,2	100	12680	12,2	100
Budownictwo mieszkaniowe	7263	21,3	58,7	3523	3,4	35
Usługi i handel	2196	6,5	15,4	14119	13,6	9,9
Razem:	34020	100	24,5	103858	100	6,6

Źródło: *Les comptes des entreprises par secteurs*, séries 1962 - 1969, Paris, mars 1973, INSEE, C-20, s. 226; Rok 1970 opracowano na podstawie statystyk wewnętrznych INSEE w Paryżu, Département „Entreprises”, Division „Etude des entreprises”.

gospodarki (będących w rękach państwa). Na tym nie wyczerpywał się uzupełniający charakter działalności sektora państwowego wobec sektora prywatnego (w części znacjonalizowanej przedsiębiorczości państwowej). Presja prywatnego kapitału spowodowała, że w obliczu konieczności przywrócenia Francji pełnego potencjału wytwórczego, jego modernizacji, a także realizacji tych zadań w możliwie krótkim okresie³, władze rządowe ustaliły korzystne dla prywatnych wytwórców ceny w sektorze państwowym (monopolistycznym).

O ile początkowo — przy podjęciu decyzji o niskim poziomie cen w przedsiębiorstwach państwowych znajdujących się w sytuacji monopolu — kierowano się interesem ogólnym kraju, koniecznością szybkiego

³ Trwało to jednak około 15 lat.

rozwoju gospodarki, o tyle pod koniec lat pięćdziesiątych względy te przestały odgrywać tak istotną rolę. A jednak sytuacja niskich taryf państwowych przetrwała znacznie dłużej. Posługując się najróżniejszymi argumentami natury ekonomicznej, politycznej, a nawet społecznej — burżuazji francuskiej udało się utrzymać dotychczasowy status quo w zakresie polityki cenowej przedsiębiorstw państwowych będących w sytuacji monopolistycznej do końca lat sześćdziesiątych.

W ten sposób przez system cen sektor prywatny uzyskał dodatkowe korzyści z istnienia przedsiębiorstw państwowych w gospodarce. Przede wszystkim ceny państwowe miały relatywnie niski poziom. Dobra i usługi sektora państwowego niejednokrotnie były sprzedawane po cenie własnej produkcji lub nawet poniżej niej, jak w przypadku węgla, gazu i innych⁴. Również taryfy przejazdowe kolei francuskich (SNCF) i metra (RATP) nieprawidłowo określone i nie weryfikowane powodowały ciągły, rosnący deficyt firm państwowych. Niskie czy deficytowe ceny zmuszały zatem państwo do subwencjonowania własnych przedsiębiorstw i godziły przede wszystkim w nie same, przyczyniając się do ich trwałej nierentowności. Rozładowanie tej niesprzyjającej sektorowi państwowemu sytuacji poprzez wzrost cen nie było w pełni możliwe ze względu na opór ze strony kapitalistów i społeczeństwa, w równej mierze korzystających z prądu elektrycznego, węgla, gazu, kolei, jedni dla celów produkcyjnych, drudzy dla konsumpcyjnych. Dla kapitalistów niższy od przeciętnego poziom cen państwowych był korzystny ze względów rynkowych, gdyż przyczyniał się automatycznie do zwiększenia rentowności ich przedsięwzięć, a każda podwyżka cen uderzałaby w nich na płaszczyźnie kosztów produkcji. Dla członków społeczeństwa z kolei podwyżka cen artykułów państwowych powodowałaby wzrost kosztów utrzymania.

Ceny państwowe były także zamrażane w dłuższych okresach czasu. Przedsiębiorstwa państwowe, pomimo formalnych uprawnień do podnoszenia cen, praktycznie nie mogły tego swobodnie czynić w przypadku wzrostu kosztów produkcji, jak to jest stosowane u prywatnych wytwórców. Zważywszy, że w międzyczasie dokonywały się silne ruchy cen w gospodarce, tego rodzaju posunięcia nie były niczym innym, jak swoistą formą subwencjonowania prywatnego przemysłu przez sektor państwowy, przy jednoczesnym obniżeniu rentowności własnych przedsięwzięć.

Dotychczasowa analiza obejmowała przedsiębiorstwa państwowe znajdujące się w sytuacji monopolu (bądź quasi-monopolu). Wbrew utartym prawom ekonomii politycznej okazało się, że pozycja monopolistyczna, w odniesieniu do przedsiębiorstw państwowych funkcjonujących w warunkach gospodarki kapitalistycznej, nie musi zapewniać maksimum zysku

⁴ Por. A. Makać, *Sektor państwowy w ekonomii rozwiniętych krajów kapitalistycznych*, Warszawa 1971 s. 106 - 109.

czy dawać możliwości swobodnego ustalania pułapu ceny. Na ich wyniki ekonomiczne rzutuje w kapitalizmie nie tylko bieżąca eksploatacyjna działalność, ale i względy polityczne (mniej sprzyjający klimat działania), wykorzystanie przedsiębiorstw do różnych, często sprzecznych ze sobą celów polityki gospodarczej, sztuczne ograniczanie swobody w podejmowaniu decyzji, i inne.

III. KONKURENCJA PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH I PRYWATNYCH

Poza dziedzinami gospodarki francuskiej, w których sektor państwowy ma monopol, istnieją również takie, gdzie własność państwowa posiada tylko swoje udziały. Do tej grupy dziedzin, tzw. konkurencyjnych, nie należy jednak zbyt wiele przedsiębiorstw, ponieważ główny ciężar działalności sektora państwowego przypada na przemysł wydobywczy, energetykę i transport kolejowy. Konkurencja między sektorem państwowym i prywatnym realizowana jest w przemyśle samochodowym, lotniczo-stoczniowo-zbrojeniowym, chemii, budownictwie mieszkaniowym i w transporcie (poza kolejowym). W tzw. dziedzinach konkurencyjnych kapitał prywatny nie dopuścił do znacznego rozszerzenia się liczby firm państwowych. Jednocześnie stał i stoi on na przeszkodzie w dalszym rozwoju sektora państwowego w dziedzinach, gdzie państwo jest udziałowcem. Kapitał prywatny sprzeciwia się nie tylko wkroczeniu własności państwowej do nowych dziedzin wytwórczości. Stara się równocześnie przeciwdziałać tworzeniu nowych czy wzmacnianiu już istniejących przedsiębiorstw państwowych. W ten sposób chce ograniczać bądź hamować konkurencję już istniejącą.

Do największych i najważniejszych przedsiębiorstw państwowych konkurujących z prywatnymi wytwórcami należą: Renault, Compagnie Générale Transatlantique, Messageries Maritimes, ERAP, EMC, SNIAS, SNECM A, HLM i Air-France⁵. Działalność ich różni się w sposób zdecydowany od zasad funkcjonowania przedsiębiorstw państwowych będących w sytuacji monopolu. Sam fakt dopuszczenia ich do rywalizacji z firmami prywatnymi powoduje, że w swym działaniu muszą się opierać na zasadach komercyjnych. W związku z tym zdane są na własne siły: z wypracowanego zysku i odpisów amortyzacyjnych mogą finansować swoje inwestycje. Ich rentowność jest na ogół zróżnicowana, ale w odróżnieniu od pierwszej grupy omawianych przedsiębiorstw państwowych (monopolistycznych) nie są deficytowe. Swoje potrzeby finansowe mogą uzupełniać na rynku finansowym tak samo, jak czynią to przedsiębior-

⁵ Towarzystwo Generalne Transatlantyczne, Kompania Transportu Morskiego, Przedsiębiorstwo Poszukiwań i Działalności Naftowych, Przedsiębiorstwo Górnicze i Chemiczne, Państwowe Towarzystwo Przemysłu Lotniczego, Towarzystwo Państwowe Badań i Konstrukcji Silników (Samolotowych, Biura państwowe mieszkalne o umiarkowanym czynszu, Towarzystwo Lotnicze.

stwa prywatne. Państwo nie gwarantuje im żadnych ulg, przywilejów fiskalnych czy pomocy finansowej w postaci subwencji czy dotacji⁶. Ze względu na działanie w dziedzinach konkurencyjnych z kapitałem prywatnym przedsiębiorstwa państwowe uzyskały większą swobodę w podejmowaniu decyzji, a także w ustalaniu cen⁷. Ich ceny opierają się na ogół na kosztach własnych i sytuacji koniunkturalnej. Przedsiębiorstwa te konkurując z prywatnymi producentami w kraju i za granicą muszą aktualizować swe kalkulacje w stosunku do sytuacji panującej na rynku.

Jednym z nielicznych przedsiębiorstw państwowych, które w pełni opierają się na zasadach komercyjnych, są zakłady produkcji samochodów — Renault. Dotrzymują one kroku innym francuskim producentom z tej branży. Pozostały pierwszym producentem samochodów we Francji (41% całkowitej produkcji samochodowej w 1971 roku), a w produkcji światowej w 1971 roku zajmowały ósme miejsce. Przyczyny, które zdecydowały o upaństwowieniu zakładów Renault były nieco inne, niż w przypadku innych przedsiębiorstw sektora państwowego. Na przejęciu ich przez państwo w 1945 roku zaważyły motywy polityczne. Nacjonalizacja miała stanowić represję za kolaborację z Niemcami w okresie okupacji. Ponadto decyzję tę wsparto również argumentami natury ekonomicznej — potrzebami gospodarczymi kraju i koniecznością szybkiej modernizacji przemysłu samochodowego, stworzeniem masom pracującym odpowiednich warunków⁸.

Innym przykładem działania przedsiębiorczości państwowej, która stanowi konkurencję w stosunku do firm prywatnokapitalistycznych, jest przemysł stoczniowy, lotniczy i zbrojeniowy. Możliwości rozwoju własności państwowej w tych dziedzinach pojawiły się dopiero po II wojnie światowej. Prywatni właściciele zgodzili się na dopuszczenie kapitału państwowego, zdając sobie w pełni sprawę z braku odpowiednich funduszy umożliwiających im modernizację aparatu wytwórczego i wprowadzenie najnowocześniejszych technologii produkcji, prowadzenie kosztownych prac badawczych oraz silne przyspieszenie rozwoju produkcji. Wyżej wspomniane dziedziny były silnie zdekoncentrowane i jeszcze przed wojną podejmowano próby uzdrowienia sytuacji przez łączenie kilku spółek w jedno większe przedsiębiorstwo, z partycypacją kapitału państwowego. Ponadto strategiczny charakter analizowanych dziedzin sprzyjał temu, że weszły one częściowo w skład sektora państwowego.

W budownictwie mieszkaniowym we Francji mamy do czynienia

⁶ Wyjątek od tego stanowiły bonifikaty przyznane Compagnie Générale Transatlantique i Messageries Martimes; por. P. Bauchet, *Propriété publique et planification*, Paris 1962, s. 137 - 141. W ostatnich latach z pomocy państwa skorzystały firmy lotnicze SNIAS i SNECMA w związku z programem budowy samolotu „Concorde”.

⁷ Różnią się tym od grupy przedsiębiorstw państwowych o charakterze monopolu.

⁸ Por. Ordonnance du 16 janvier 1945 portant nationalisation des Usâmes Renault.

z bardzo prężnym i dynamicznym przedsiębiorstwem HLM⁹, które z powodzeniem konkuruje z prywatnymi spółkami budowlanymi dzięki stosunkowo umiarkowanym cenom mieszkań i czynszu. Budownictwo HLM jest szczególnie popularne wśród klas gorzej uposażonych i średniozamożnych warstw urzędników. Rozwój tej dziedziny przedsiębiorczości państwowej związany był z wcześniejszymi (z okresu międzywojennego) tradycjami budowlanymi kolektywów lokalnych. Ponadto silną presję na rolę państwowego budownictwa mieszkaniowego wywarły ogromne w okresie powojennym potrzeby społeczne i brak odpowiednich kapitałów u prywatnych przedsiębiorców. Obecnie ta ostatnia przyczyna straciła już na swym znaczeniu, ale nie zmniejszyły się potrzeby wzrastającej liczby ludności. Dzięki temu udało się utrzymać państwu pozycję konkurenta w budownictwie mieszkaniowym.

Uczestnictwo kapitału państwowego w transporcie zostało zapoczątkowane jeszcze w okresie międzywojennym. Za udziałem państwa w transporcie morskim, śródlądowym i powietrznym przemówiły względy ekonomiczne. Przygotowanie bowiem określonych obiektów do eksploatacji było i jest nadal wysoce kapitałochłonne, np. budowa lotniska czy utrzymanie sieci rzek i kanałów. Ponadto o istnieniu państwowej komunikacji pasażerskiej w powietrzu i na morzu decydowały względy strategiczne i prestiżowe.

Silny rozwój państwowego przemysłu chemicznego motywować można wieloma przyczynami. Załączki tego przemysłu powstały już po I wojnie światowej w związku z przejściem przez Francję niemieckich zakładów wydobywczo-przetwórczych potasu w Alzacji i zakładów azotowych w Tuluzie. Nacjonalizacja wydobywania węgla narzuciła jednocześnie potrzebę opanowania przez kapitał państwowy przetwórstwa i chemicznego wykorzystania węgla. Ponadto specyfika badań atomowych, nad którymi pieczę sprawuje kapitał państwowy (ze względów strategicznych, kapitałochłonności, dużego stopnia ryzyka), a nie prywatny, spowodował rozwój chemii powiązanej z energią atomową.

Niezależnie od omówionych dziedzin działalności produkcyjnej sektor państwowy konkuruje także z prywatnym systemem bankowo-finansowym. Jego niezmiernie ważna rola dla gospodarki jako całości spowodowała, że kilka banków jest w rękach państwowych, a pozostała część pozostaje pod kontrolą i silnym wpływem bankowości państwowej.

IV. KOMPLEMENTARNY CHARAKTER DZIAŁALNOŚCI SEKTORA PAŃSTWOWEGO

W ramach przedsiębiorczości państwowej występują również przedsiębiorstwa, które należą do dziedzin o silnej dominacji prywatnego kapitału. W takich warunkach firmy państwowe tylko w minimalnym za-

⁹ Offices Publics d'Habitation à Loyer Modéré.

kresie uzupełniają działalność prywatnych wytwórców, stanowiąc niejako margines wytwórczości danej branży. Do tych dziedzin zaliczyć można: przemysł rolno-spożywczy, usługi i handel oraz poligrafię.

Nie oznacza to bynajmniej, że o powstaniu tych przedsiębiorstw państwowych zdecydowały czynniki przypadkowe. Ponadto ich drugorzędna pozycja, w obliczu rozwiniętej działalności prywatnych wytwórców w przedstawionych dziedzinach, nie może być utożsamiana z mało istotną rolą dla gospodarki. W przemyśle rolno-spożywczym państwo posiada dwa przedsiębiorstwa o znaczeniu fiskalnym: produkcji i rozprowadzania tytoniu oraz alkoholu. W usługach i handlu występują dwa organizmy interwencyjne na rynkach rolnych oraz państwowa służba zdrowia. Tradycja sięgająca jeszcze średniowiecza zdecydowała o utrzymaniu w rękach państwowych drukarni i scen narodowych.

*

Fakt, że rozwój sektora państwowego uzyskał we Francji aprobatę społeczną wynikał ze splotu wielu czynników. Jednym z nich był bezsprzecznie interes klasy panującej. Wielki kapitał widząc możliwości rysujących się dla siebie korzyści, nie tylko nie sprzeciwiał się tworzeniu przedsiębiorstw państwowych, ale nawet je popierał.

Charakterystyczne jednak jest to, że, poza pewnymi wyjątkami, przedsiębiorstwa państwowe nie powstały w dziedzinach, w których mogłyby zagrażać prywatnym wytwórcom, a działanie ich oparte zostało na zasadach utrudniających pełną rentowność całego sektora państwowego. Branże gospodarcze, w których rentowność była duża, pozostały w rękach prywatnych. W ten sposób poza zasięgiem wpływów państwowych znalazły się takie ważne i kluczowe dla gospodarki dziedziny, jak: hutnictwo stali i metali kolorowych, przemysł naftowy i mechaniczny, elektronika.

Procesy nacjonalizacyjne w gospodarce zostały zahamowane i w zasadzie „teren” działania przedsiębiorstw państwowych się nie zwiększył po drugiej wojnie światowej., toteż zaprezentowana tutaj pozycja sektora państwowego w gospodarce kapitalistycznej wykazuje pewną stabilność. Zaprezentowana analiza byłaby jednak niepełna, gdyby pominąć pewne jakościowe zmiany, które dokonały się w ostatnich latach. Sektor państwowy, nie naruszając stabilnego układu gałęzi państwowych i prywatnych w gospodarce kapitalistycznej, stara się przeobrażać wzajemne relacje obu form własności. W ten sposób objawia się dynamika struktury społeczno-gospodarczej badanego układu.

Po pierwsze — występowanie obok siebie różnych form własności w gospodarce w dłuższym okresie wywołało potrzebę zacieśnienia współpracy przedsiębiorstw tych dwóch sektorów gospodarczych. Przestała

to być tylko współpraca polegająca na wzajemnych zakupach u drugiego z partnerów czy zwykła kooperacja. Z inicjatywy obu form własności w ostatnim dziesięcioleciu powstało wiele spółek o kapitale mieszanym (*sociétés d'économie mixte*), bądź też utworzono wspólne filie prywatno-państwowe¹⁰. W ten sposób tworzy się tzw. „sektor gospodarki mieszanej drugiego stopnia”, co wzmacnia w ostatecznej instancji pozycję państwa jako zbiorowego kapitalisty, mimo zahamowania procesów nacjonalizacyjnych.

Po drugie — chociaż reprivatyzacje we Francji nie miały miejsca, w ostatnim czasie można zaobserwować pojedyncze akty przekazywania pewnych uprawnień, będących dotąd w rękach państwowych, sektorowi prywatnemu. Dotyczy to przede wszystkim bankowości i finansów. Współczesne sfery rządzące lansują koncepcję zbierania nadwyżek finansowych od podmiotów gospodarczych w większym niż dotąd zakresie przez sektor prywatny i wykorzystanie ich przez ten sektor tam, gdzie występują niedobory¹¹. Sektor państwowy ciągle dąży do poprawy swej pozycji w gospodarce pomimo ograniczonego „terenu” działalności.

STATE SECTOR AND PRIVATE SECTOR IN ECONOMY OF FRANCE

S u m m a r y

Private property ceased to be the only form of property in contemporary developed capitalistic countries. It is still playing a dominating role in the economy, but a new subject of property appears in addition to it: the state as a collective capitalist.

Apart from traditional lines of business firms dealing with industry production and services belong to the state. In relation to it there appears a problem of inter-relationships between these two forms of property in individual branches.

According to the type of branch the state sector may have one of three positions with regard to the private sector. In such activities as: coal industry, railways, power supply and telecommunication — state enterprises held a monopolistic position. It is connected with high capital intensity of these branches.

A competitive position towards private property is characteristic for the following lines of business: car industry, chemistry, construction, shipbuilding, aircraft and military industries. It results from political, economic and social reasons, as well as from the tradition.

There are also branches, in which the state sector plays a secondary role: agriculture, services, trade and Others.

The private sector — state sector relation seems to be stabilized.

¹⁰ Por. M. Parodi, *L'économie et la société française de 1945 à 1970*, Paris 1971, s. 57, 59.

¹¹ Ibidem, s. 56.